
ROLA ZAWODOWA ASYSTENTA RODZINY W ŚWIELE ROZWAŻAŃ TEORETYCZNYCH I BADAŃ NAUKOWYCH

Praca Socjalna nr 5(35) 2020, s. 23–44

ISSN 0860-3480

ROLA ZAWODOWA ASYSTENTA RODZINY W ŚWIELE ROZWAŻAŃ TEORETYCZNYCH...

DOI: 10.5604/01.3001.0014.4423

Licencja Creative Commons – Uznanie autorstwa 4.0

IZABELA KAMIŃSKA-JATCZAK*

CECHY AKTYWNOŚCI ODDZIAŁUJĄCYCH NA ROZWÓJ DRUGIEGO – ANALIZA AKTYWNOŚCI ASYSTENTÓW RODZINY

ABSTRAKT

Celem tekstu jest charakterystyka aktywności umiejscowionych w polu pracy socjalnej. Artykuł przedstawia metarefleksję nad cechami aktywności asystentów rodziny, które wskazują na ich właściwości. Teza wywodu sprowadza się do stwierdzenia, że zrozumienie tych aktywności wymaga odniesienia się do ich cech konstytutywnych.

Przyjęty w tekście punkt widzenia dotyczy ujmowania aktywności w sposób dynamiczny, kompleksowy/całościowy, uwzględniający wielorakie związki, jakie tworzą się pomiędzy różnymi jej przestrzeniami.

Tekst nie stanowi komunikatu z badań. Prezentowane rozważania są raczej refleksją z oddalenia, zainspirowaną wnioskami z badań narracyjnych przeprowadzonych z asystentami rodziny w latach 2011–2017. Prowadzony namysł został wzbogacony o literaturę korespondującą z przyjętym punktem widzenia na temat analizy aktywności.

Prezentowane rozważania mogą być interesujące dla Czytelników usytuowanych w polu pracy socjalnej jako badacze i/lub działacze, którzy poszukują inspiracji do odkrywania, ponownego podjęcia czy też uczynienia obcym tego, co znane, w obrębie aktywności związanych z tym polem praktyki.

SŁOWA KLUCZOWE: aktywności oddziałujące na rozwój Drugiego, kompleksowe ujmowanie aktywności, praca socjalna asystentów rodziny, analiza aktywności

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Katedra Pedagogiki Społecznej;
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9556-0470>

WSTĘP

Celem tekstu jest charakterystyka aktywności umiejscowionych w polu pracy socjalnej. Stawiana teza odnosi się do stwierdzenia, że nie sposób pojąć/zrozumieć tych aktywności bez wzięcia pod uwagę ich cech konstytutywnych. Omawiane cechy określają właściwości charakterystyczne dla aktywności oddziaływania na Drugiego. Analiza indywidualnego przebiegu tych aktywności wymaga wzięcia pod uwagę rozważanych cech.

Prowadzony namysł koncentruje się nad aktywnościami (asystentów rodziny) jako przedmiocie do myślenia, co wymaga pokory, biorąc pod uwagę jego złożoność, powiązania i wielowymiarowość. Uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że podjęte rozważania wynikają z intencji uporządkowania aktywności (Barbier, 2016, s. 158). Ten zabieg intelektualny, który manifestuje się pod postacią wypowiedzi odnoszącej się do organizacji przedmiotów lub aktywności, zawsze jest niekompletny, okrojony przyjętym punktem widzenia – „Rzeźbimy porządek, pozostawiając na uboczu części nieuporządkowane” (James, 2007, za: Barbier, 2016, s. 158).

W warunkach naturalnych cechy aktywności asystentów i wynikające z nich właściwości są ze sobą powiązane. W tym sensie zaproponowana typologia aktywności nie jest rozłączna, natomiast uwrażliwia Czytelnika na specyficzne cechy (właściwości) aktywności asystentów, które ujawniają się w ich procesualnym przebiegu, w określonych warunkach kontekstowych.

Podjęte rozważania stanowią metarefleksję zainspirowaną wnioskami z badań narracyjnych przeprowadzonych z asystentami rodziny, w których ujawniali oni swoje reprezentacje dotyczące prowadzonych i rozwijanych aktywności (Kamińska-Jatczak, 2017a)¹⁾. Tekst nie stanowi komunikatu z badań. Jest raczej refleksją z oddalenia, efektem ponownego przemyślenia charakteru aktywności oddziaływania na Drugiego. Przedstawione rozważania zawierają odniesienia teoretyczne, które korespondują z przyjętym punktem widzenia.

¹⁾ Na podstawie przeprowadzonych badań, w latach 2011–2017, powstała praca doktorska zatytułowana *Tożsamość profesjonalna w narracjach asystentów rodziny* (2017a). Przedmiotem badań była nienormatywnie ujmowana tożsamość profesjonalna, rozumiana jako tożsamość podmiotu działającego, która zakłada nieustanną zależność tożsamości od aktywności (Kamińska-Jatczak, 2019a). Przedmiotem do myślenia były aktywności, o których opowiadali asystenci. Celem badań było poszukiwanie aktywności podmiotowych, poprzez które wyraża się tożsamość profesjonalna podmiotu działającego.

Refleksja odbywa się w logice „ponownego podjęcia, wznowienia”, która charakteryzuje się tym, że to, co już znane, staje się na nowo odkryte, z uwagi na wprowadzanie nowej jakości, uwzględnianie tego, co wcześniej umknęło, co nie zostało rozpoznane (Marynowicz-Hetka, 2019, s. 92–93). Jest to powiązane z procesem kumulowania doświadczenia, kiedy zostaje ono spożytkowane w sposób twórczy, by ponownie wznowić, a nie powtórzyć, to, co już wiemy (tamże, s. 93). Specyfika ponownego podjęcia rozważań nad aktywnościami asystentów rodziny ujawnia się w ujęciu syntetycznym i metateoretycznym.

PRZYJĘTY PUNKT WIDZENIA

Punktem widzenia, orientującym prowadzoną refleksję, jest dynamiczne podejście do aktywności, które zakłada, że podmiot włącza się w określoną konfigurację toczących się procesów i zdarzeń, które nieustannie transformują jego aktywność (Barbier, 2006, s. 150, 2016, s. 110; Marynowicz-Hetka, 2006, s. 239). Z tej perspektywy, aktywność może być ujmowana jako „transformacja transformacji” (Marynowicz-Hetka, 2019, s. 82). Oznacza to, że podmiot działający istnieje i funkcjonuje w aktywności/poprzez aktywność, którą charakteryzuje nieustanne przeobrażanie się, mające charakter transformacji nieliniowej lecz strukturalnie powiązanej (tamże, s. 82–83).

Przyjęte rozumienie aktywności jest ujmowane w sposób całościowy holistyczny/kompleksowy. Oznacza to, że problematyka aktywności toczy się w kierunku odnajdywania wielości połączeń między jej różnymi aspektami (Barbier, 2016, s. 23). Jednym z ważnych kierunków myślenia kompleksowego o aktywności jest odnajdywanie zależności wskazujących na konstruowanie siebie w jej toku i poprzez nią (tamże, s. 150). Istotne stają się związki pomiędzy konstruowaniem tożsamości i konstruowaniem aktywności ludzkiej (tamże, s. 192). Z tej perspektywy aktywność można rozpatrywać wielowymiarowo jako:

- źródło doświadczenia, z którego podmiot działający konstruuje reprezentacje na swój temat (tamże, s. 61, 190–194),
- przestrzeń opracowywania doświadczeń i konstruowania reprezentacji tożsamościowych (tamże),
- nośnik obrazów siebie, jakie podmiot przekazuje Drugiemu (tamże, s. 127),

- stymulator obrazów o sobie, jakie podmiot otrzymuje od Drugiego (tamże, s. 128).

Tak zarysowany punkt widzenia stanowi podstawę dla podjętych rozważań.

AKTYWNOŚCI ADRESOWANE

Aktywności oddziaływania na aktywność Drugiego charakteryzują się tym, że są dopasowywane do określonej kategorii adresatów. Asystenci nie realizują tych samych, powtarzających się aktywności w stosunku do wszystkich rodzin. Przebieg ich oddziaływania jest zależny od dokonywanej kategoryzacji możliwości członków rodziny do podejmowania samodzielnej aktywności. Innymi słowy, asystenci interpretują i oceniają cudze możliwości radzenia sobie ze sobą i ze środowiskiem i na tej podstawie uruchamiają określone wyrazy aktywności. Kategoryzowanie rodzin i ich ocena są niezbędnym elementem konstruowania aktywności adresowanych, stanowiących oferowane wsparcie, dopasowane do specyfiki problemów, z którymi borykają się poszczególni członkowie rodziny (Kamińska-Jatczak, 2016, s. 279).

Warto zwrócić uwagę na regularność pojawiającą się w obrębie aktywności asystentów, która może być związana z konstruowaniem reguł, stanowiących podstawę dla organizowania aktywności adresowanych (por. Barbier, 2016, s. 187–188). Reguły, jakie wprowadzają asystenci, według których organizowane są aktywności adresowane, sytuują ich oddziaływanie na kontinuum – od zwiększania przestrzeni samodzielności i autonomii do sprawowania opieki i kontrolowania (Kamińska-Jatczak, 2019b, s. 218–229). Widać to na przykładzie odmiennych, dopasowanych do określonej kategorii rodziny, sposobów ustalania zadań i wspierania w ich realizacji. Asystenci w kontaktach z rodzinami, kategoryzowanymi jako posiadające ograniczone możliwości radzenia sobie, rezygnują z powierzania im samodzielnych zadań i ograniczają ich autonomię w procesie aktywności – kontrolują sprawy rodziny, wydają polecenia, przejmują inicjatywę, stają się osobami decyzyjnymi, uczestniczą w wykonywaniu zadań ustalonych w planie pomocy, w charakterze opiekunów. W przypadku członków rodzin kategoryzowanych jako zdolnych do samodzielności i autorefleksji asystenci często rezygnują z opiekuńczego wsparcia na rzecz mobilizowania do samodzielnego i uświadomionego działania. W takim wypadku asystenci

raczej konstruuja reguły aktywności sprzyjające pobudzeniu do zwiększonej partycypacji – opartej na wspólnym rozwiązywaniu problemów, które może przekształcić się w inicjatywę członków rodziny. W przebiegu tego rodzaju oddziaływania asystenci stają się towarzyszami mobilizującymi Drugiego do podjęcia autorefleksji i wynikającej z niej aktywności.

Przebieg aktywności adresowanych i konstruowanie reguł, według których są realizowane, może ulec zmianie w następstwie dostrzegalnych modyfikacji, jakie zachodzą w procesie rozwoju Drugiego. Możemy o nich wnioskować na podstawie czynów, wypowiedzi członków rodziny, wskazujących na modyfikację poziomu ich możliwości radzenia sobie z samym sobą i z innymi. Przemiana/modyfikacja możliwości Drugiego, dostrzegalna w toku aktywności oddziaływania, jest często powiązana ze zmianą jego oczekiwań – kiedy członkowie rodziny stawali się coraz bardziej samodzielni, przestawali postrzegać asystenta jako swojego opiekuna i w związku z tym zaczęli komunikować odmienne oczekiwania.

Bieg aktywności adresowanych może być również zależny od dynamiki relacji zachodzących pomiędzy asystentem a członkami rodziny. Niekiedy oddziaływanie asystenta na rodzinę może ulec przekształceniu, metamorfozie, a nawet przerwaniu, co jest konsekwencją zmian zachodzących w relacjach opartych na wzajemnych reprezentacjach oraz obrazach tożsamościowych (Barbier, 2016, s. 190). Asystent może przestać być postrzegany jako osoba godna zaufania, co uniemożliwia mu realizowanie dotychczasowej aktywności adresowanej. Można zatem skonstatować, że aktywności adresowane oddziałujące na aktywność Drugiego stanowią echo jego aktywności (tamże, s. 24).

AKTYWNOŚCI UKIERUNKOWANE

Aktywności w rzeczywistych warunkach ich przebiegu są wielowymiarowe, mają charakter połączony, powiązany, nakładają się na siebie w jednym czasie i wzajemnie się przeplatają. Mimo to można je wyodrębnić, gdyż są ukierunkowane – zorientowane na abstrakcyjnie rozumianym „przedmiocie”. Używając wyrażenia „przedmiot”, mam na myśli to wszystko, co koncentruje uwagę podmiotu działającego, co ukierunkowuje przestrzeń jego oddziaływania. Zdaniem Jeana-Marie Barbiera (2016, s. 180) o przedmiocie aktywności można wnioskować na podstawie wypowiedzi podmiotu, która stanowi dla niego jedność sensu i/lub znaczenia. Rozwijając tę

myśl, można powiedzieć, że aktywności ukierunkowane koncentrują się na przedmiocie, co pozwala dostrzec ich ciągłość. Poszczególne czynności stają się ze sobą spójne i przekształcają się w aktywności ukierunkowane, kiedy opierają się na określonej intencji dominującej, zorientowanej na transformację określonego przedmiotu aktywności (por. Barbier, 2016, s. 67).

W życiu aktywności są najczęściej symultanicznie zorientowane na kilka „przedmiotów” jednocześnie. Natomiast można wyróżnić typy aktywności ukierunkowane na dominujący przedmiot koncentracji, czy też odniesienia, taki jak: konstruowanie lub przepływ informacji, dbałość o odczucia drugiego lub własne, konstruowanie formatu kontaktu, autoidentyfikacja (Kamińska-Jatczak, 2016, 2017b, 2020).

Analiza aktywności usytuowanych w polu pracy socjalnej może być prowadzona na podstawie pojęcia „aktywności ukierunkowanych”. W tym przypadku staje się ono narzędziem służącym do pojmovalności aktywności/działania (Barbier, 2016, s. 208–210), porządkującym aktywności usytuowane w tym polu praktyki.

Aktywności ukierunkowane można rozpatrywać jako celodążnościowe (Nawroczyński, 1947, s. 67–73). Z tego punktu widzenia istotny staje się zarówno przebieg czynności skierowanych na jakiś przedmiot, jak i sam przedmiot tego skierowania – przedmiot dążenia (tamże, s. 67). Aktywności ukierunkowane można rozpatrywać jako odnoszące się do przedmiotów irrealnych, którymi są cele – wyrażające dążenia ku czemuś, czego jeszcze nie ma. W tym sensie aktywności ukierunkowane zawsze wykraczają poza rzeczywistość działania (Nawroczyński, 1947, s. 69). Istotne dla analizy aktywności ukierunkowanych staje się rozpoznanie, wgląd w dyskurs ujawniający reprezentacje finalizujące podmiotu działającego – reprezentacje tego, co podmioty uznają za pożądaną dla nich, ich aktywności, dla Drugiego, do którego aktywność jest skierowana (por. Barbier, 2016, s. 196–197). Reprezentacje finalizujące podmiotu działającego łączą się z miejscem/funkcją wartości jako preferencji działania (Marynowicz-Hetka, 2019, s. 78).

Wyodrębnianie aktywności ukierunkowanych może być wstępem do analizy jednostkowej organizacji działania usytuowanego w konkretnym polu praktyki. Analiza przebiegu aktywności jednostkowych, reprezentujących określone typy aktywności ukierunkowanych, daje sposobność rozpoznania pewnej powtarzalności (rutyny) czy też tendencji aktywności podmiotu działającego, która może zostać szczególnie uwypuklona w toku

analizy porównawczej. Niewątpliwie prowadzi to do identyfikacji swoistego charakteru realizowania działań jednostkowych, co jest powiązane z podmiotowymi sposobami rozwijania i prowadzenia aktywności ukierunkowanych.

AKTYWNOŚCI SWOISTE

Poszukiwanie reguł, które konstytuują działanie jednostkowe – gramatykę podmiotowego działania (Soulet, 1996, s. 104) – prowadzi do odkrycia jego swoistości. Owa swoistość wyraża się w określonej, charakterystycznej dla podmiotu działającego, organizacji i realizacji jego aktywności, która tworzy się i rekonstruuje na podstawie określonych reguł/zasad.

Kiedy analizujemy aktywności asystentów rodziny, możemy dostrzec ich swoistość poprzez zidentyfikowanie ich regularności, na podstawie których możemy wnioskować o regułach, które je orientują. Wyrazy aktywności asystentów są zorientowane przez określone reguły, według których są organizowane, co sprawia, że można odróżnić ich wyjątkowy przebieg. Regularność aktywności asystentów ukierunkowanych na przepływ informacji pozwala przypuszczać, że kierują nimi reguły związane z pozyskiwaniem bieżących, aktualnych informacji, ich przekazywaniem innym profesjonalistom oddziałującym na daną rodzinę, a także wywieraniem wpływu na odbiór społeczny, z jakim rodzina się spotyka.

Rozwijanie komunikacji adresowanej do rodziny zależy od reguł, które ją orientują, m.in.:

- od stopnia, w jakim asystent pielęgnuje zasadę zachowywania dystansu lub też tworzenia przestrzeni działania, która minimalizuje władzę (również jej wymiar symboliczny);
- od stopnia, w jakim asystent hołduje zasadzie aranżowania swojego działania, które uwzględnia jego kontyngencję;
- od respektowania zasady szacunku dla czasu i prywatności rodziny;

Analiza aktywności asystentów (i ich regularności), które koncentrują się na dbałości o odczucia rodzin, pozwala wnioskować o regułach różnicujących ich przebieg. Dotyczą one:

- granic utrzymywania niekonfrontacyjnego sposobu komunikacji;
- wykorzystywania lub unikania form nacisku i presji;
- stosowania dowartościowywania i doceniania aktywności Drugiego;
- stopnia emocjonalnego angażowania się w sprawę rodziny.

Operując pojęciem „reguł” w analizie aktywności swoistych, nie należy zapominać, że oddziaływanie na Drugiego, które określamy pracą socjalną, jest w dużej mierze sztuką, często rozgrywającą się w przestrzeni sytuacji i przeżyć rodzinnych (Soulet, 1996, s. 105). Poruszając się w tej przestrzeni, reagujemy na nią również pod wpływem impulsu, wyobraźni czy też intuicji (Rapoport, 1968, s. 151–154). Niekiedy aktywności podmiotu działającego nie rozgrywają się zgodnie z orientującymi je regułami, szczególnie kiedy wkracza on w przestrzeń intymnego życia rodziny i silnych emocji, które trudno kontrolować.

Mark Henry Soulet (1996, s. 104), poszukując gramatyki działania podmiotu działającego, która nadaje mu cechę swoistości, zadał następujące pytania:

W jaki sposób pracownik socjalny określa bliskość i dystans? W jaki sposób określa liczne granice i ograniczenia, które musi stawiać klientowi, (a może narzuca je ktoś z zewnątrz)? W jaki sposób liczy się z taktykami i strategiami klienta (integracja, odrzucenie, odwrócenie)? Jak zapewnić klientowi poczucie zadowolenia? Inaczej mówiąc, jak można połączyć konieczność kontrolowania z autonomią klienta, która jest przecież celem interwencji?

Pytania te można odczytywać jako wyraz poszukiwania reguł, które kształtują odrębne style jednostkowego działania i które łączą je w określoną sensowną całość.

Lydia Rapoport (1968, s. 155) porównuje aktywność w polu działania, jakim jest praca socjalna, do twórczości artystycznej. Zdaniem autorki praktycy pracy socjalnej, podobnie jak artyści, rozwijają własne style aktywności, sposoby wyrażania siebie (*manners of expression*) oraz egzekwowania określonej aktywności od innych. Podmiot działający w charakterystyczny dla siebie sposób tworzy/konstruuje własną aktywność – określa to, czym się zajmuje, dokonuje analizy problemu, z którym ma do czynienia, oraz formułuje cele swojej aktywności, co przekłada się na wytwarzanie specyficznej przestrzeni aktywności, którą współtworzy natura panujących w niej relacji, ustalone zasady regulujące wzajemne zobowiązania i oczekiwania (tamże). Jeśli przyjmimy taki punkt widzenia, ważna staje się swoistość i syngularność aktywności podmiotu działającego, która jest wyrażana poprzez jednostkową organizację i realizację aktywności oddziaływania na aktywność Drugiego.

AKTYWNOŚCI USYTUOWANE

Aktywności oddziaływania na rozwój Drugiego, jakie realizują asystenci rodziny, są usytuowane w dynamicznych, zmiennych kontekstach (fizycznych, społecznych, intelektualnych) (por. Barbier, 2006, s. 150). Oznacza to, że omawiane aktywności oddziałują na procesy w trakcie ich rozwoju (tamże, s. 149). Żeby pojąć, zrozumieć aktywności asystentów rodziny, trzeba rozważać je w kontekstach reprezentujących procesy (mentalne, temporalne, biograficzne, społeczne), w których są one usytuowane. Uwzględnienie kontekstu staje się istotne dla odczytania sensu i znaczenia epizodów aktywności (por. Bateson, 1996, s. 29). Istotne jest odkrycie stosunków, jakie funkcjonują pomiędzy aktywnościami w trakcie rozwoju, a zmieniającym się kontekstem, w którym są one usytuowane, składającym się z konkretnego miejsca, przestrzeni i czasu (por. Konecki, 2000, s. 49). Punktem widzenia dla takiej analizy może być rozumienie aktywności jako „transformacji transformacji” (Marynowicz-Hetka, 2019, s. 82). Taki punkt widzenia pozwala odnajdywać wzajemne związki między dynamiką aktywności i środowiskiem, w którym jest ona realizowana. Pozwala identyfikować mechanizmy tworzenia się i przekształcania aktywności usytuowanych.

Specyfika kontekstu, w którym zachodzą aktywności asystentów, jest związana z dynamiką interakcji zachodzących pomiędzy reprezentacjami i obrazami tożsamościowymi, jaka toczy się w ciągu kontaktów z Drugim (por. Barbier, 2016, s. 194). Wspomniana dynamika przebiega w różnoraki sposób i jest uwarunkowana m.in.:

- wpływem doświadczeń członków rodziny;
- regułami, jakie orientują aktywności wzajemne;
- ograniczeniami związanymi z możliwością poznania Drugiego;
- określonym usytuowaniem sytuacyjnym;
- transformacjami i modyfikacjami zachodzącymi w rozwoju Drugiego;
- stosunkami między podmiotami, w które wkracza asystent.

Warto rozwinąć te punkty, dotyczące uwarunkowań aktywności usytuowanych w polu pracy socjalnej.

Istnieje związek pomiędzy utożsamianiem asystenta przez adresatów jego aktywności a jakością rozwijanego kontaktu między nimi. Członkowie rodziny, którzy przypisują asystentom reprezentacje tożsamościowe negatywne (odbierają ich jako „nieprzyjaznych”, „zimnych”, „despotycznych”,

„narzucających własną wizję rozwiązań”), wycofują się z wzajemnych kontaktów i, jeśli to możliwe, wnioskuje o zmianę osoby asystenta (por. Szpunar, 2011, s. 99). Nieufność członków rodziny, z którą czasami muszą sobie radzić asystenci, może być związana z doświadczeniami zgromadzonymi w toku wcześniejszych kontaktów z innymi przedstawicielami pomocy społecznej czy też z innymi instytucjami oddziałującymi na rodzinę (por. Krasiejko, 2011, s. 227–228). Jednak zgromadzone wcześniej doświadczenie nie musi determinować wzajemnych kontaktów z asystentem i/lub może sprzyjać rozwojowi aktywności wzajemnego oddziaływania. Asystent staje się niekiedy w oczach rodziny „odpowiednią osobą” (por. Szpunar, 2011, s. 117), którą obdarzają zaufaniem oraz traktują jako swojego „mentora”, „doradcę” (tamże, s. 125–126). Bycie „odpowiednią osobą” sprawia, że aktywności, które podejmuje asystent, są autentycznie akceptowane (por. Walczak, 2006, s. 256) oraz odczuwane jako wsparcie. W takiej przestrzeni aktywności członkowie rodziny czują się wysłuchani, zrozumiani (Szpunar, 2011, s. 125).

Aktywność mentalna Drugiego, przez pryzmat której utożsamia on asystenta, pociąga za sobą proces inicjowania proponowanych dlań funkcji aktywności. Kiedy Drugi przypisuje pozytywne reprezentacje tożsamościowe asystentowi, może to przekładać się na sposób, w jaki umożliwia on asystentowi aktywność oddziaływania. Asystent może zostać zaproszony, zachęcony przez Drugiego, by pełnić funkcję sojusznika, towarzysza, przewodnika itp.

Rozwój aktywności oddziaływania na Drugiego w dużej mierze zależy od podmiotu działającego, który wprowadza reguły orientujące ich przebieg. Zdaniem Anny Walczak (2006, s. 256):

„W zależności od tego, kim jest osoba pomagająca, jako kto i jak się przedstawia wspieranemu oraz jaka wobec niego jest, może on objawić swoją «twarz» lub skrywać ją pod różnymi «maskami»”.

Przywołany cytat uwypukla zależności wzajemnie powiązane – reguły, które orientują aktywność podmiotu działającego, wpływają na konstruowanie określonej przestrzeni aktywności, na którą zwrotnie reaguje Drugi. Określona przestrzeń aktywności może sprzyjać odmiennym postawom Drugiego – zarówno otwartości, jak i zamknięciu, skrywaniu się pod „maskami”.

Warto zwrócić uwagę na regularność aktywności, która negatywnie przekształca przestrzeń aktywności, co zwrotnie wpływa na przebieg pro-

cesu oddziaływania na Drugiego. Do aktywności (ich regularności), które są wskazywane jako negatywnie wpływające na przestrzeń aktywności należą: wyręczanie członków rodziny, realizowanie własnej wizji pomocy, przekraczanie granic wynikających z relacji pomagania poprzez „nadmierne spoufalanie”, „odbieranie intymności”, „nadmierne ingerowanie”, przejmowanie nadmiernej odpowiedzialności w procesie decyzyjnym (por. Jaśkowska, 2011, s. 145).

Członkowie rodzin również współtworzą przestrzeń aktywności oddziaływania. Reguły, które orientują ich aktywności, mogą stanowić echo aktywności asystentów rodziny. Jednak mogą również wynikać z innego kontekstu. Na przykład powody „przybierania masek” mogą być związane nie tyle z aktywnościami podmiotu działającego, ile ze wstydliwą oraz intymną specyfiką przeżywanego problemów. Członkowie rodzin niekiedy chcą ukryć wstydlive dla nich cechy charakteru, zachowania, postawy, odczucia, oceniane przez nich samych jako wady, niedoskonałości (por. Szpunar, 2011, s. 94). Strategiczne gry dyskursywne, zafałszowujące przekazywane obrazy siebie, mogą być uruchamiane przez członków rodzin również ze względu na chęć dostosowania swojego wizerunku do norm społeczno-kulturowych, a właściwie do ich reprezentacji mentalnych (por. tamże). Aktywności Drugiego, świadomie ukierunkowane na zafałszowywanie kontaktu, mogą również wynikać, jak już wcześniej wspomniano, z utrwalonych *a priori* negatywnych reprezentacji tożsamościowych przypisywanych asystentom, które mają swoje podłoże w doświadczeniu zgromadzonym w kontaktach z innymi podmiotami oddziałującymi na rodzinę z ramienia instytucji.

Specyfika aktywności usytuowanych łączy się ze złożonością i ograniczeniami w poznaniu Drugiego (por. Walczak, 2006, s. 257). Nie należy zapominać, że aktywności asystentów rodziny zachodzą w przestrzeni społecznej, w której pojawiają się naprzeciw siebie osoby reprezentujące różne pozycje – podmiotu oddziałującego na aktywność Drugiego oraz podmiotu, do którego aktywność oddziaływania jest adresowana (por. Otrębska-Popiołek, 1991). Ustawienie na różnych pozycjach, generuje odmienny sposób przeżywania i rozumienia procesu aktywności pomocowej: „[...] przeżycie jest zawsze czyjeś – i w tym sensie możemy mówić rozdzielnie o sytuacji pomagania i bycia wspomaganym” (tamże, s. 27).

Żeby zrozumieć doświadczenia Drugiego, trzeba uzyskać dostęp do jego komunikacji, która zbliża się do przekazania sensu jego przeżyć. Zdolność,

gotowość i chęć do przekazywania reprezentacji siebie i świata wydają się być znaczącym kontekstem poznawania/rozumienia Drugiego. W dużej mierze proces ten zależy od niego samego, gdyż to on decyduje o tym – czy i w jakim stopniu – pozwoli na poznanie siebie przez asystenta rodziny (por. Walczak, 2006, s. 256–259).

Ograniczenia, związane z możliwością poznania członków rodziny przez asystentów, mogą wynikać z trudności natury zasadniczej, związanych z jakością samowiedzy adresatów ich aktywności oraz stopniem przekładalności tego – co członkowie rodzin mówią o sobie, co o sobie wiedzą, na to – czemu dają wyraz (por. tamże, s. 257). Jak twierdzi Anna Walczak (tamże):

„Im człowiek mniej o sobie wie, im jego wiedza jest bardziej niepewna, nieokreślona, nieuporządkowana, im mniejsza jest zgodność między tym, co o sobie wie, a tym, czemu daje wyraz w swoim zachowaniu i jego osiągnięciach, tym trudniej o poznanie go, (z)rozumienie i «dopasowanie» do jego potrzeb rodzaju pomocy”.

Można zatem powiedzieć, że rozwój aktywności, jakie asystent adresuje do członków rodzin, na podstawie tego, co o nich wie i jakie kategorie im przypisuje, zależy w dużej mierze od decyzji i zdolności członków rodziny do manifestowania tego, kim są w kontaktach z asystentem.

Asystenci podejmują określone aktywności adresowane do członków rodzin na podstawie interpretacji kontekstu, w którym ich sytuują. Paradoks takiego stanu rzeczy polega na tym, że interpretacje kontekstu, w którym sytuujemy Drugiego, są związane z nieosiągalnością informacji kompletnych (por. Goffman, 1981, s. 318–319), opierają się w dużej mierze na własnych osądach, a nie na bezspornych faktach (por. Strauss, 2013, s. 36). Jak zauważa Otrębska-Popiołek (1991, s. 31): „Pomagający nigdy nie jest do końca pewien, czego naprawdę chce wspomagany i czy tego mu trzeba, czy określone działania poprawią jego stan”.

Niewiedza asystentów dotycząca określonych kontekstów sytuacyjnych, w jakich znaleźli się wraz z członkami rodzin, może wynikać z nieznamomości metakontekstów, wpisanych w sytuacje, w których uczestniczą (Rurka, Hardy, Defays, 2013, s. 8). Asystent może np. nie znać, czy też nie rozumieć, zależności pomiędzy przeszłymi doświadczeniami członków rodziny a ich teraźniejszymi czynami (por. Szpunar, 2011, s. 115). Asystenci adresują swoje aktywności do osób często mających za sobą „dramatyczne

przeżycia z dzieciństwa”, które „nigdy nie doświadczyły troski i miłości” ze strony swoich rodziców (Szpunar, 2010, s. 65). Aktywności asystentów są usytuowane w procesach biegu losów ludzkich, związanych z „przeżywanymi dramataми osobistymi” (tamże, s. 99). Bieg i rozwój aktywności oddziaływania jest powiązany z pojmowaniem związków pomiędzy przeszłością a teraźniejszością, pozwalających zrozumieć aktywności Drugiego w metakontekście biograficznym.

Aktywności oddziaływania, jakie realizują asystenci, są wpisane w zmienny nurt życia ich adresatów, który charakteryzuje kontyngencja. Ma to swoje konsekwencje, ponieważ aktywności asystentów rozgrywają się w dynamicznych, a niekiedy nieprzewidywalnych sytuacjach z życia rodzin. Zatem można powiedzieć, że kontekst, w jakim toczą się aktywności usytuowane, charakteryzuje się dynamiczną zmiennością. Jak pisze Marc Henry Soulet (1996, s. 105):

„[...] pracownik socjalny nie dysponuje surowcem, który byłby właściwy dla produkcji. Musi więc tworzyć, produkować z materiałów, które są mu dane przez klienta. To przystosowanie do przypadkowości sytuacji, przeżyć rodzinnych, ewolucji sytuacji i ich różnorodnych form decyduje o wyjątkowym charakterze pracy organizowanej przez pracownika socjalnego”.

Określone epizody aktywności asystentów rodziny zachodzą w szczególnych momentach przestrzenno-czasowych (por. Kacperczyk, 2007, s. 20). Można je rozumieć jako wycinki aktywności posiadające, dla podmiotu działającego, jedność funkcji, sensu i znaczenia, które wyrażają jego stosunek do kontekstu działania (por. Barbier, 2016, s. 74, 217). Z tej perspektywy da się wyodrębnić różne typy sytuacyjnych epizodów aktywności.

Specyfika kontekstu aktywności asystentów jest związana z wkraczaniem w przestrzeń zarezerwowaną dla sfery prywatnej życia rodzin (Kamińska, 2013). Asystent staje się niekiedy „świadkiem intymnego życia rodziny” (Soulet, 1996, s. 110) i wchodzi w przestrzeń silnych emocji lub/i ingeruje w tę sferę, co może być dla niego trudne emocjonalnie, np. kiedy porusza sprawy dotyczące wychowania seksualnego, higieny osobistej czy komunikacji wewnątrzrodzinnej (por. Szpunar, 2010, s. 65). Istotnego znaczenia nabiera sposób, w jaki asystent potrafi poradzić sobie z tym, czego doświadcza w przestrzeni aktywności. Umiejętności związane ze świadomym dozowaniem zaangażowania emocjonalnego i kontrolowaniem

własnych afektów tworzą się w procesie kształtowania „profesjonalnego dystansu”, który podmiot działający wypracowuje wraz z nabywaniem doświadczenia profesjonalnego (Granosik, 2002, s. 26–29; Kamińska, 2013, s. 307–309). Aspekt ten dotyczy zmieniających się możliwości asystenta do wchodzenia w relację z samym sobą i z innymi.

Warto podkreślić rozróżnienie pomiędzy miejscem a kontekstem. Można mówić o miejscach czy też lokalizacjach typowych dla określonych kontekstów społecznych (Sztompka, 2012, s. 44), które są jakościowo odmiennymi dziedzinami aktywności ludzkiej. Kontekst można wyróżnić ze względu na swoistą funkcję społeczną, rolę, znaczenia uczestnictwa, obowiązujące reguły zachowania (tamże, s. 52). Aktywności oddziaływania na rodziny rozgrywają się najczęściej w miejscach zamieszkania rodzin oraz w placówkach, z którymi rodzina jest związana, które na nią oddziałują.

Asystenci spotykają Drugiego funkcjonującego w określonej „przestrzeni uwikłań tożsamościowych” (Witkowski, 2010, s. 136–137), na którą składają się trzy aspekty tożsamości, związane ze zmieniającą się kondycją egzystencjalną, przekształcającą się koncepcją siebie oraz przeobrażającymi się kompetencjami działania (tamże, s. 137). Adresat oddziaływania asystentów, w wyniku przemian zachodzących w jego rozwoju, może zmienić swój stosunek do pomagającego – zrekonstruować sposób utożsamiania podmiotu działającego, przypisywane mu funkcje i wynikające z nich oczekiwania. Kierunek transformacji Drugiego wyznacza odmienną przestrzeń oddziaływania, gdyż wiąże się z określonymi wyzwaniami, jakie podmiot działający może mieć przed sobą. Owe wyzwania mogą dotyczyć oddziaływania na procesy rozwojowe związane z: radzeniem sobie z deficytami egzystencjalnymi, konstruowaniem ponawianej koncepcji siebie obciążonej różnymi przeszkodami epistemologicznymi, kształtowaniem poczucia zdolności do działania (por. tamże).

Jakość oddziaływania podmiotu jest ściśle powiązana z wieloma uwarunkowaniami komunikacyjnym (por. Witkowski, 2007). Lech Witkowski (2007, s. 21) zwraca uwagę na ważną zasadę, że efekt naszego oddziaływania zależy nie tyle od treści, które przekazujemy, ile od relacji między podmiotami. Z tego punktu widzenia jakość oddziaływania podmiotu jest uwarunkowana stopniem uznania jego „autorytetu komunikacyjnego”, czyli możliwością oddziaływania na racjonalność Drugiego poprzez zdolność do przedstawiania akceptowalnych racji (por. Witkowski, 2010,

s. 137). Jest to proces złożony, kształtujący się zarówno w wymiarze aksjologicznym, jak i epistemologicznym, który Ewa Marynowicz-Hetka (2019, s. 25–29) rozpatruje przez pryzmat procesów tworzenia się instytucji symbolicznej i współnionego doświadczenia. Kontekst oddziaływania na aktywność Drugiego i rozwój aktywności w nim usytuowanych wiąże się również ze zjawiskiem paradoksalnym, kiedy efekt naszego oddziaływania okazuje się całkowicie odwrotny w stosunku do zakładanego, co określa się mianem „tożsamości negatywnej” (Witkowski, 2007, s. 21–22, 2010, s. 137–138). Pokazuje to złożoność procesu budowania intersubiektywnego porozumienia, który toczy się niekiedy w kierunku zupełnie przeciwnym niż ten zakładany w reprezentacjach finalizujących, jakie podmiot działający konstruuje na temat tego, co pożądane dla aktywności oddziaływania na rozwój Drugiego (por. Barbier, 2016, s. 196).

Asystenci wkraczają w określoną dynamikę relacji wewnątrzrodzinnych. Jakość oddziaływania podmiotu odzwierciedla realizowana funkcja aktywności określająca jego udział w konfiguracji relacji i związków charakterystycznych dla środowiska rodzinnego. Asystent orientuje aktywności oddziałujące na rodzinę, biorąc pod uwagę konfigurację relacji wewnątrzrodzinnych. Członkowie rodziny na różne sposoby umożliwiają asystentowi uczestnictwo we wzajemnych relacjach. W tym sensie można mówić o oddziaływaniu asystentów na konfigurację relacji wewnątrzrodzinnych, która ewoluje (por. Barbier, 2006, s. 150).

AKTYWNOŚCI TOŻSAMOŚCIOTWÓRCZE

Aktywności oddziaływania na aktywność Drugiego można traktować jako akty komunikacji, w których podmiot działający proponuje obrazy siebie i otrzymuje obrazy o sobie. Obraz siebie dany Drugiemu jest to propozycja znaczeń mogąca wpłynąć na reprezentację siebie samego, jaką podmiot stara się wytworzyć u adresata swoich aktywności. Proponowanemu obrazowi siebie, odpowiada obraz siebie zwrotnie dany przez Drugiego (Barbier, 2016, s. 127–128). Niektóre obrazy siebie, jakie podmiot przekazuje Drugiemu, stają się obrazami tożsamościowymi, które szczególnie wpływają na konstruowane wzajemne reprezentacje tożsamościowe (tamże, s. 127). Z tego punktu widzenia można powiedzieć, że w toku aktywności oddziaływania na rozwój Drugiego toczy się proces konstruowania tożsamości podmiotu działającego, którego dynamika opiera się na interakcjach zacho-

dzących pomiędzy reprezentacjami i obrazami tożsamościowymi (tamże, s. 194). Jest to proces intersubiektywny, odnoszący się do wymiaru społecznego konstruowania tożsamości podmiotu działającego. Jest to proces złożony, dlatego warto rozważyć jego przebieg (Kamińska-Jatczak, 2019a).

Podmiot działający poprzez dawane obrazy siebie przekazuje znaczenia, którą mogą mieć wpływ na konstruowane w umyśle adresata reprezentacje tożsamościowe na jego temat.

Podmiot działający rozwija charakterystyczne wyrazy aktywności i jednocześnie prezentuje siebie jako podmiot *sui generis*, jedyny w swoim rodzaju. W toku realizowanych aktywności uwidaczniają się powtarzające się regularności, tendencje, na podstawie których można utożsamić podmiot działający, czyli przypisać mu określoną tożsamość – „z nią/nim rozmawia się swobodnie”, „jest zawsze zorganizowana/y”, „bardzo sympatyczna i ciepła osoba” itp.

Niekiedy podmiot działający uruchamia aktywność komunikacyjną, szczególnie ukierunkowaną na przekazanie określonego obrazu siebie. Asystenci uruchamiają dyskurs, w którym przekazują autodefinicje związane z realizowaną aktywnością, w określonych kontekstach sytuacyjnych, w których istotną kwestią staje się charakterystyka uczestnictwa w realizowanej aktywności i określenie zasad jej przebiegu.

Analiza aktywności asystentów zdaje się potwierdzać tezę Ralpa Turnera (2006), że aktywności podmiotu działającego nie zawsze są zorientowane na to, by przekazać określony obraz siebie. Turner rozróżnił aktywności interaktywne „ukierunkowane na zadanie”, w których chodzi o zrealizowanie określonego celu i wykonanie odpowiednich czynności, oraz aktywności „ukierunkowane na tożsamość”, w których podmiot działający skupia się na sobie, na tym, kim staje się w oczach innych i wyraża troskę o przekazywany obraz siebie (tamże, s. 279). W tym drugim przypadku, podmiot działający interpretuje gesty Drugiego jako oznaki obrazu o sobie (tamże). Teza Turnera jest trafna, ale należałoby ją uzupełnić o założenie, że właściwie każda aktywność, która ma charakter komunikacyjny, performatywny, może być punktem wyjścia do skonstruowania reprezentacji tożsamościowych o podmiocie działającym. Jak należy przypuszczać, proces utożsamienia podmiotu działającego, zachodzący w toku realizowanych przez niego aktywności oddziaływania na rozwój Drugiego, toczy się niezależnie od świadomego czy też intencjonalnego wywierania nań wpływu.

To adresat odczytuje znaczenia obrazów danych, wpisanych w wyrazy aktywności podmiotu działającego, co skutkuje konstruowaniem na jego temat określonych reprezentacji tożsamościowych, nie zawsze zgodnych z intencją nadawcy (por. Barbier, 2016, s. 194). Proces dawania obrazów siebie oraz przypisywania podmiotowi działającemu reprezentacji tożsamościowych warto rozpatrzyć z perspektywy Goffmanowskiej (2008). W tej optyce obrazy siebie dawane Drugiemu wytwarzają się w dialektyce i stanowią kompilację ekspresji podmiotu działającego oraz impresji adresata jego aktywności (por. tamże, s. 273–280). Przywołany punkt widzenia skłania do następującej refleksji – obraz siebie, jaki podmiot działający chce przekazać, jest czymś innym niż obraz, który rzeczywiście przekazuje, jaki wynika z interpretacji dokonanej przez adresata jego aktywności.

Reprezentacje tożsamościowe wchodzi w bezpośrednią interakcję z obrazami tożsamościowymi, co stanowi społeczną dynamikę konstruowania tożsamości podmiotu działającego (Barbier, 2016, s. 194). Rozważając proces konstruowania tożsamości, zachodzący w toku rozwijanych aktywności, warto wziąć pod uwagę zjawiska jaźni odzwierciedlonej (Cooley, 2009) oraz samospełniającej się przepowiedni (Merton, 1948).

Charles Cooley zwrócił uwagę na to, że Drugi staje się dla podmiotu działającego swoistym „zwierciadłem” – „Každy dla każdego zwierciadłem odbijającym tego, kto przechodzi obok”. Podmiot działający konstruuje reprezentacje tożsamościowe w odniesieniu do obrazów o sobie, które odczytuje na podstawie reakcji Drugiego na jego wyrazy aktywności (por. Barbier, 2016, s. 194). Obrazy tożsamościowe, jakie chcemy przekazać Drugiemu, wynikają z interpretacji tego, jak jesteśmy przez niego postrzegani, oraz z antycypacji tego, jak zostaniemy odebrani (por. Kamińska-Jatczak, 2019a, s. 187). Jednakże to, jak jesteśmy utożsamiani przez Drugiego – jakie reprezentacje tożsamościowe on nam przypisze, jest w pewien sposób powiązane z obrazami siebie, jakie mu przekazujemy (Barbier, 2016, s. 194).

Istotną rolę w tym procesie odgrywa zjawisko samospełniającej się przepowiedni, które polega na uruchamianiu i powtarzaniu aktywności zgodnie z utrwalonym fałszywym przekonaniem, które potwierdza się w toku kolejnych sytuacji i zdarzeń (por. Merton, 1948, s. 195). Mechanizm samospełniającej się przepowiedni zachodzi w kierunku utrwalania pozytywnych i negatywnych fałszywych przekonań. W pierwszym przypadku mówimy o efekcie Pygmaliona (Barbier, 2016, s. 194). W tym drugim,

o efekcie Golema (Kwieciński, 2002, s. 147). Mechanizm samospełniającej się przepowiedni oddziaływał na aktywności asystentów, kiedy członkowie rodzin *a priori* przypisywali im negatywne reprezentacje tożsamościowe, ujawniali i utrwalali swój negatywny stosunek w kolejnych kontaktach, co niekiedy uniemożliwiało realizację procesu wsparcia.

Nie wszystkie przestrzenie aktywności, w których zachodzi proces konstruowania tożsamości podmiotu działającego, znajdują swój wyraz w komunikacji adresowanej do Drugiego i stają się obecne publicznie. Aktywność, w której i poprzez którą podmiot konstruuje swoją tożsamość, może być autoadresowana i znajdować się w przestrzeni reprezentacji dla siebie (Barbier, 2016, s. 61). Owa przestrzeń wpisuje się w życie mentalne podmiotu działającego, w którym są tworzone i transformowane reprezentacje o nim samym, o innych, o środowisku jego oddziaływania. Niekiedy podmiot podejmuje aktywność dyskursywną, w której komunikuje o tym, czego doświadcza w toku aktywności (tamże, s. 62; Marynowicz-Hetka, 2019, s. 54).

Życie mentalne i zachodzące w nim aktywności pozostają niewidoczne, lecz ich wpływ na konstruowanie tożsamości podmiotu działającego jest przemożny. By określić ten wpływ, warto pokrótce omówić aktywność mentalną, którą można określić jako opracowywanie doświadczenia (Barbier, 2016, s. 61–62), nazywaną również mentalizacją (Adamczyk, 2013, s. 26). Jest to nadawanie sensów temu, co zdarza się podmiotowi, który interpretuje to, czego doświadcza. Opracowywanie doświadczenia jest aktywnością mentalną, którą można określić jako to, co podmiot czyni z tym, czego doświadcza (Barbier, 2016, s. 167). Podmiot dokonuje opracowywania doświadczenia w przestrzeni aktywności usytuowanej, w rejestrze konstruowania sensu, co wiąże się z uświadamianiem sobie potrzeb, pragnień, uczuć, wierzeń, przekonań, celów, zamiarów, przyczyn, powodów etc. (Adamczyk, 2013, s. 26). W tej przestrzeni aktywności również dokonuje się konstruowanie reprezentacji na temat Drugiego i podejmowanej przez niego aktywności, powiązanej interaktywnie z aktywnością podmiotu działającego.

KONKLUZJA

Podjęte rozważania, w których zostały przedstawione cechy opisujące właściwości aktywności asystentów, mogą stanowić inspirację do analizy aktywności (działania) usytuowanych w określonym polu praktyki oddzia-

ływania na aktywności Drugiego. Intencją prezentowanego dyskursu jest zwrócenie uwagi na dynamikę i połączenia funkcjonujące między różnymi przestrzeniami aktywności. Tego rodzaju dyskurs wpisuje się w rozwijający się nurt analizy aktywności (Barbier, 2016; Barbier, Durand, 2018; Marynowicz-Hetka, 2019), w którym istotne staje się poszukiwanie konceptów służących do odkrywania dyskursu odpowiedzialnego etycznie, który zdoła uwrażliwić na aktywność w jej fluktuującej, zmiennej i powiązanej postaci. Jest to namysł, w którym chodzi nie o to, by relacjonować, ewidencjonować czy też waloryzować aktywności, ale by wyrażać dyskurs dojrzewający do pojmowalności/zrozumienia mechanizmów, jakie sprawiają, że konstruujemy siebie i swoje aktywności w określony sposób (por. Kamińska-Jatczak, 2019c). Namysł nad aktywnościami asystentów rodziny jest wyrazem próby myślenia kompleksowego, całościowego, które wydaje się konieczne, kiedy stoimy przed wyzwaniem zrozumienia złożonego pola praktyki, jakim jest praca socjalna z Drugim/dla Drugiego (Marynowicz-Hetka, 2019, s. 108–114). Artykuł jest zaproszeniem do współmyślenia dla tych wszystkich badaczy i/lub działaczy usytuowanych w polu pracy socjalnej, którzy odczuwają potrzebę namysłu nad aktywnością własną lub cudzą, zorientowanego na odkrywanie, ponowne podjęcie/wznowienie, uczynienie obcym tego, co bliskie.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk, L. (2013). Mentalizacja. Cz. 1: Wprowadzenie do zagadnienia, wymiary mentalizacji. *Psychoterapia*, 3(166), 25–36.
- Barbier, J.-M. (2006). *Działanie w kształceniu i pracy socjalnej. Analiza podejść*. Tłum. G. Karbowska. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
- Bateson, G. (1996). *Umysł i przyroda. Jedność konieczna*. Tłum. A. Tanalska-Dulęba. Warszawa: PIW.
- Barbier, J.-M. (2016). *Leksykon analizy aktywności. Konceptualizacje zwyczajowych pojęć*. Przekł. i oprac. E. Marynowicz-Hetka. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Barbier, J.-M., Durand, M. (red.). (2018). *Représenter/transformer. Débats en analyse des activités*, w kooperacji z C. Cohen, M.-L. Vitali. Paris: L’Harmattan.
- Cooley, Ch.H. (2009). *Human nature and social order*. Wyd. 7. New Brunswick–London: Transaction Publishers.
- Goffman, E. (1981). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Tłum. H., P. Śpiewakowie. Warszawa: PIW.
- Granosik, M. (2002). Kształcenie-tożsamość-działanie. O biograficznym wymiarze pracy socjalnej. W: E. Marynowicz-Hetka (red.), *Badanie – Działanie – Kształcenie. Czyli o przydatności dyscyplin społecznych dla doskonalenia prakty-*

- ki profesji społecznych w dziedzinie oświaty, kultury i pracy socjalnej* (s. 21–33). Łódź: ŁTN.
- James, W. (2002). *Psychologia*. Tłum. M. Zagrodzki. Warszawa: WN PWN.
- James, W. (2007). *Philosophie de l'expérience. Un universus pluraliste*. Paris: Empêcheurs de Penser en Rond.
- Jaśkowska, A. (2011). Specyfika pracy asystenta rodzinnego na przykładzie projektu systemowego „Działanie szansą na przyszłość” realizowanego przez MOPR w Kielcach. W: A. Żukiewicz (red.), *Asystent rodziny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia* (s. 141–146). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kacperczyk, A. (2007). Badacz i jego poszukiwania w świetle Analizy Sytuacyjnej Adele E. Clarke. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2, 5–32.
- Kamińska, I. (2013). Wymiana poprzez dar jako kategoria relacji społecznej – refleksje z pola praktyki. W: A. Kotlarska-Michalska (red.), *Kobiety w pracy socjalnej* (s. 299–311). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kamińska-Jatczak, I. (2016). Logiki aktywności mentalnych asystentów rodziny – próba interpretacji. W: M. Kawińska, J. Kurtyka-Chałas (red.), *Praca socjalna jako dyscyplina naukowa? Współczesne wyzwania wobec kształcenia i profesji* (s. 275–295). Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Kamińska-Jatczak, I. (2017a). *Tożsamość profesjonalna w narracjach asystentów rodziny*. Praca doktorska. Łódź: UŁ. Pobrane z: <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/handle/11089/23030>, dostęp: 24.01.2020.
- Kamińska-Jatczak, I. (2017b). Linie aktywności w procesie przepływu informacji – przykład asystentów rodziny. W: A. Żukiewicz (red.), *Pedagog społeczny. Teoria i praktyka działalności społecznej* (s. 145–159). Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Kamińska-Jatczak, I. (2019a). Przejawy konstruowania tożsamości profesjonalnej podmiotu działającego. Przykład asystentów rodziny. *Pedagogika Społeczna*, 2(72), 183–202. DOI: 10.35464/1642-672X.PS.2019.2.13.
- Kamińska-Jatczak, I. (2019b). Lines of activity adressed to families: limiting the participatory approach as with casework practitioners. W: M. Granosik, A. Gulczyńska, M. Kostrzyńska, B. Littlechild (red.), *Participatory social work: research, practice* (s. 211–233). Łódź–Kraków: Wydawnictwo UŁ, Wydawnictwo UJ.
- Kamińska-Jatczak, I. (2019c). Myśląc o transformacjach: sympozjum naukowe (Łódź, 23.05.2019). *Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne*, 1(8), 312–323. DOI: 10.18778/2450-4491.08.23.
- Kamińska-Jatczak, I. (2020). Aktywności ukierunkowane na odczucia rodzin w pracy socjalnej asystentów rodziny. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Paedagogia-Psychologia*, 33(1), 103–118. DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/j.2020.33.1.103-118>.
- Konecki, K.T. (2000). *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Warszawa: WN PWN.
- Krasiejko, I. (2011). *Praca socjalna w praktyce asystenta rodziny. Przykład Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.

- Marynowicz-Hetka, E. (2006). *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 1. Warszawa: WN PWN.
- Marynowicz-Hetka, E. (2019). *Pedagogika społeczna. Pojmowanie aktywności w polu praktyki*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Merton, R.K. (1948). The self-fulfilling prophecy. *The Antioch Review*, 2(8), 193–210.
- Nawroczyński, B. (1947). *Życie duchowe. Zarys filozofii kultury*. Kraków–Warszawa: Księgarnia Wydawnicza F. Pieczętkowski i S-ka.
- Otrębska-Popiołek, K. (1991). *Człowiek w sytuacji pomocy. Psychologiczna problematyka przyjmowania i udzielania pomocy*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Rapoport, L. (1968). Creativity in social work. *Smith College Studies in Social Work*, 3(38), 139–161. DOI: 10.1080/00377316809516365.
- Rurka, A., Hardy, G., Defays, Ch. (2013). *Proszę, nie pomagaj mi! Pracownik socjalny w sytuacji paradoksu pomocy narzuconej*. Tłum. U. Bisek, M. Macińska. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
- Soulet, M.H. (1996). Działanie społeczne i jego wymiar pedagogiczny. Na przykładzie pracy socjalnej z rodziną. Tłum. H. Kamińska. W: E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac (red.), *Pedagogika społeczna i praca socjalna. Przegląd stanowisk i komentarze* (s. 103–130). Warszawa: Wydawnictwo „Interart”.
- Strauss, A.L. (2013). *Zwierciadła i maski. W poszukiwaniu tożsamości*. Tłum. A. Hałas. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Szpunar, M. (2010). Ku profesjonalizacji zawodu asystenta. W: M. Szpunar (red.), *Asystentura rodziny – nowatorska metoda pomocy społecznej w Polsce* (s. 55–66). Gdynia: MOPS w Gdyni.
- Szpunar, M. (2011). Znaczenie asystentury rodzin i działań projektowych „Rodzina bliżej siebie” realizowanych w MOPS w Gdyni w recepcji jej beneficjentów. W: M. Szpunar (red.), *Asystentura rodziny. Analiza efektywności specjalizacji pracy socjalnej w kontekście projektu systemowego MOPS w Gdyni „Rodzina bliżej siebie”* (s. 87–149). Gdynia: MOPS w Gdyni.
- Sztompka, P. (2012). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: SIW.
- Turner, R.H. (2006). *Koncepcja siebie w interakcji społecznej*. Tłum. A. Mante-ris. W: A. Jasińska-Kania, L.M. Nijakowski, J. Szacki, M. Ziółkowski (wyb. i oprac.), *Współczesne teorie socjologiczne* (t. 1, s. 272–292). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Walczak, A. (2006). Dylematy w tworzeniu ram działania: granice pomocy i ich usytuowanie. W: E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki* (t. 1, s. 255–264). Warszawa: WN PWN.
- Witkowski, L. (2007). *Między pedagogiką, filozofią i kulturą. Studia, eseje, szkice*. T. 3. Warszawa: IBE & Lech Witkowski.
- Witkowski, L. (2010). *Praca socjalna i profesjonalizm pedagogiczny. O zarządzaniu humanistycznym: między filozofią edukacji i pedagogiką społeczną*. Łódź: Wydawnictwo WSEZiNS.

FEATURES OF ACTIVITIES INFLUENCING DEVELOPMENT OF THE OTHER – ANALYSIS OF THE ACTIVITY OF FAMILY ASSISTANTS

ABSTRACT

The aim of the work is to describe activities within the social work area. The article presents meta-reflection on the features of the activities of child protection workers, which indicate their characteristics. The thesis of the paper is the statement that understanding these activities requires reference to their constitutive features.

The point of view adopted in the text concerns the recognition of activity in a dynamic, comprehensive way, taking into account the multiple relationships that are formed between different areas of activity.

The text is not a survey report. The presented considerations are rather a reflection from a distance, inspired by the conclusions of narrative research conducted with child protection workers in 2011–2017. The reflection was enriched with literature corresponding to the adopted point of view on the activity analysis.

The presented considerations may be of interest to readers located in the field of social work as researchers and/or practitioners who seek inspiration to discover, reinterpret or making strange what is known within the activities related to this field of practice.

KEYWORDS: activities affecting the development of the Other, comprehensive recognition of activities, social work of child protection workers, analysis of the activity